

Türkçe ve Türk kültürü kitaplarındaki dinleme becerisine yönelik etkinliklerin incelenmesi

Aliye Nur Ercan-Güven¹ & Rabia Gürbüz-Us²
^{1,2}Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Öz

1960'larda Avrupa'ya başlayan işçi göçü ile birlikte, Türkler gittikleri ülkelere yerleşmişler ve Türk çocukları ana dillerinin konuşulmadığı ülkelerde eğitim almaya başlamışlardır. Bu sürece dayalı olarak ortaya çıkan iki dillilik kavramı, alanyazınımızda sıkça yer bulmaya başlamış ve günümüzde de üzerinde çalışılan bir alan hâline gelmiştir. Yurt dışında yaşayan Türk çocukları için hazırlanan dil ve kültür öğretim kitapları, iki dilli çocukların ana dili eğitimi konusunda yapılan çalışmalardan biridir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının Türkçe dil becerilerini geliştirmek için Türkçe ve Türk Kültürü kitapları hazırlanmaktadır. 2018 yılında yenilenen Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı doğrultusunda sınıf yerine temel eğitime karşılık gelecek sekiz seviye belirlenmiştir. Bu çalışmada, Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarındaki (1-8 seviyeler) dinleme becerisine yönelik etkinliklerin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile gerçekleştirilmiştir. Metinlerin analizinde, içerik analizinden yararlanılmıştır. Çalışmanın sonucunda kitaplarda yer verilen dinleme etkinliklerinin dağılımlarının farklılaştığı tespit edilmiş, bazı kitaplarda hiç dinleme etkinliğine rastlanmamıştır. Ayrıca dinleme etkinliği bulunan kitaplarda da bu etkinliklerin sayısının yetersiz olduğu belirlenmiştir. Karekodlar yardımıyla ulaşılan metinler; süre, sözcük sayısı ve seslendireni gibi yönlerden ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Ders kitapları, dinleme etkinliği, iki dillilik, Türkçe ve Türk kültürü

Investigation of activities regarding listening skill in Turkish and Turkish culture books

Abstract

With the labor migration that started in Europe in the 1960s, Turks settled in the countries they went to and Turkish children started to receive education in countries where their mother tongue is not spoken. The concept of bilingualism that emerged due to this process has started to take place frequently in our literature and has become a field of study today. Language and culture teaching books prepared for Turkish children living abroad is one of the studies for the education of bilingual children in their mother tongue. Turkish and Turkish Culture books are prepared by the Ministry of National Education in order to improve the Turkish language skills of Turkish children living abroad. In line with the Turkish and Turkish Culture Course Curriculum renewed in 2018, eight levels that correspond to basic education were determined instead of the classroom. In this study, it was aimed to investigate the activities regarding listening skill in Turkish and Turkish Culture books (levels 1-8). The study was carried out with document analysis, one of the qualitative research methods. Content analysis was used in the analysis of the texts. As a result of the study, it was determined that the distribution of listening activities included in the books differed, and no listening activity was found in some books. In addition, it has been determined that the number of these activities is insufficient in books with listening activities. Texts accessed with the help of data matrix; it was discussed in terms of duration, number of words and voiceover.

Keywords: Course books, listening activities, bilingualism, Turkish and Turkish culture

Yazarlara ait bilgiler:

¹Araş. Gör. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, anercan@ogu.edu.tr , 0000-0002-3646-0231

²Araş. Gör., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, rgurbuz@ogu.edu.tr , 0000-0003-4320-5025

Atf için;

Ercan-Güven, A. N. & Gürbüz-Us, R. (2020). Türkçe ve Türk kültürü kitaplarındaki dinleme becerisine yönelik etkinliklerin incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi (ESTÜDAM) Eğitim Dergisi*, 5 (2), 1-23.

Geliş Tarihi: 11/03/2020

Kabul Tarihi: 09/09/2020

Yayın Tarihi: Eylül 2020

Giriş

İki dillilik, günümüzde yalnızca dilbilim alanının değil sosyoloji, psikoloji, eğitim bilimleri gibi bireyi ve toplumu araştıran alanların da konusu olan bir kavramdır. Her ne kadar iki dilliliğin mutlak bir tanımı olmasa da çeşitli şekillerde tanımlanmaya çalışılmıştır. Mackey (1962) iki dilliliği, kişinin farklı nedenlerden dolayı birden fazla dili edinmesi ya da ana diline yakın bir düzeyde ikinci bir dili öğrenmesi olarak tanımlamaktadır (Mackey 1962; Akt. Güzel, 2014, s.63). Skutnabb-Kangas'a (1981) göre ise iki dilliler, çeşitli nedenlerden dolayı tek dil konuşan ya da iki dil konuşan kişiler içerisinde ana dili konuşma düzeyinde iki dili de konuşan ve bu diller ile çoğu yönden bütünleşen kişilerdir. Baker (2011) ise bu konuda, iki dilin ya da bir dilin türlerinin bir toplumda her dile farklı kullanımların atanmasıyla dengeli bir düzen içinde var olması şeklinde bir tanım yapmaktadır. Genel bir tanım yapılacak olursa; bireylerin çeşitli sebeplerden dolayı birden fazla dili bilmesi ve bu dilleri anlama ve anlatma becerileri çerçevesinde toplum içerisinde kullanabilmesi durumunu iki dillilik olarak belirtilebilir (Gürbüz, 2016, s.7).

Günümüzde insanlar, göç, evlilik, eğitim, ticaret gibi çeşitli sebeplerle ikinci bir dili öğrenmekte yahut kendi dili haricinde farklı dil ya da dillerin konuşulduğu toplumlarda yaşamaktadır. Bu gibi durumlar kişilerin iki ya da çok dilli olmasını sağlamaktadır. Göç, iki dillilik üzerinde belki de en çok etki gösteren olgudur. Bireylerin göç yoluyla başka bir ülkeye gitmesi ve buradaki topluma adapte olmasının yanı sıra göç edilen ülkenin dilinin öğrenilmesi iki dilliliği ortaya çıkarmaktadır. UNESCO verilerine göre dünya nüfusunun yarıdan fazlası iki dillidir (MEB, 2019a, s. 13).

Avrupa ülkelerinin sanayileşmeye bağlı olarak iş gücüne ihtiyaç duyması neticesinde çeşitli ülkeler ile işçi alımı anlaşmaları yapılmıştır. Anlaşma yapılan ülkelerden biri de Türkiye'dir. 60'lı yılların başında imzalanan anlaşmalar ile Türkiye'den Avrupa ülkelerine işçi gönderimi başlamıştır. Önceleri misafir olarak görülen ve geri döneceği planlanan işçiler, çeşitli sebeplerle çalışmak için gittikleri ülkelerde kalmış ve yıllar içinde ailelerini de yanlarına alarak bu ülkelerde yoğun Türk nüfusunu oluşturmuştur. "Türk nüfusu zaman içinde ekonomik nedenlerden kaynaklanan göçler ve göçmen ilişki ağlarından kaynaklanan bir dizi gelişmelere ve doğan ikinci, üçüncü, dördüncü kuşak çocuklara bağlı olarak sürekli artış göstermiştir" (Çakır ve Yıldız, 2016, s. 218). Gittikleri ülkelere yerleşen Türkler zamanla içinde buldukları toplumun dilini de öğrenmişler ve bu ülkelerde doğan göçmen ailelerin çocukları iki dilli olarak yetişmişlerdir. "Bu çocuklar, yaşadıkları ülkelerde bir yandan topluma uyum sağlamak, toplumda yer edinmek, eğitim almak, meslek sahibi olmak vb. için toplum dilini öğrenip kullanırlarken diğer yandan aile bireyleri ile bağlarını ve iletişimlerini sürdürmek, Türkiye'deki akrabaları ile anlaşabilmek, kültürlerini yaşatabilmek vb. için ana dillerini öğrenmekte ve kullanmaktadırlar" (Şen, 2016, s.519).

Türkiye’den yurt dışına işçi olarak giden birinci kuşak, çalışmaya gittikleri ülkelerin dillerini bilmeden gitmiştir. “İçine girdikleri farklı kültür ile olan kültürel temas ve ilişkileri son derece sınırlı olmuştur, çünkü bu kuşak ev sahibi ülkelerin dillerini kulaktan dolma (spontaneous learning) öğrendikleri için, işyerinden eve, evden işyerine gidip gelen, içinde yaşadıkları topluma mesafeli bir hayat yaşamışlardır” (Aksoy, 2010, s.13). Bu yüzden ilk kuşak için buldukları ülkenin diline sınırlı düzeyde hâkim oldukları söylenebilir. İkinci kuşak ise birinci kuşağın aile birleşimi ile Türkiye’den gelen çocukları ve yine göç ettikleri ülkede dünyaya gelen çocuklarıdır. Almanya özelinde konuya değinen Kırmızı (2016, s.152), Türkiye’de doğan ikinci kuşak çocuklar ile Almanya’da doğan ikinci kuşak çocuklar arasında fark olduğunu belirtir ve Almanya’da doğanların Almancaya vâkıf olduğunu, aynı zamanda evde Türkçe konuşulduğu için Türkçeye de hâkim olduğunu savunur. Ancak Türkiye’de doğan ikinci kuşağın yurt dışında birtakım güçlükler yaşadığını ve bunların başında da eğitimin geldiğini vurgular. Üçüncü ve daha sonraki kuşaklar ise göç edilen ülkelerde doğup büyüyen çocuklardır. Üçüncü kuşağın kendinden önceki kuşaklara göre sosyalleşme sürecini çok daha rahat geçirmesine rağmen en büyük problemleri Türk kültürüne ve diline karşı yabancılaşmalarıdır (Demirağ ve Kakışım, 2018, s. 143). Okulda derslerin Almanca işlenmesi, arkadaşların büyük çoğunluğunun Alman oluşu ve doğal ortamın Almanca konuşmaya zorlaması üçüncü kuşağın kendi dillerine yabancı kalmasının faktörlerindedir (Kırmızı, 2016, s. 153). Bu durum da iki dilli üçüncü kuşak için ana dili öğretimi ile ilgili sorunları beraberinde getirmiştir. Her ne kadar ülkelerin eğitim politikaları birbirinden farklı olsa da genel olarak bakıldığında yurt dışında yaşayan Türk kökenli iki dillilerin ana dili eğitimi ile ilgili başlıca sorunlar şunlardır:

1. İki dillilerin okullardaki başarısı ve uyumu,
2. Türkçe ve Türk Kültürü dersinin uygulanması,
3. Eğitim veren öğretmen yeterlikleri,
4. İki dillilere yönelik derslerin yöntem bazında nasıl yürütüleceği ve ölçme - değerlendirme sorunu,
5. İki dillilere uygun materyallerin yeterli olmaması (Çakır, 2016; İnce, 2011; Öztürk, 2016; Yıldız, 2016).

Yurt dışında yaşayan Türk kökenli öğrencilerin, genel olarak meslek okullarına ya da akademik başarı seviyesi düşük okullara devam ettikleri görülmektedir. Yıldız (2016) çalışmasında, Almanya genelinde Türk çocuklarının eğitim bakımından gerilediklerini belirtmiş, çocukların genellikle öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin gönderildiği okullarda eğitim aldıklarını ifade etmiştir. İlk öğrenilen dilin, yaşanılan ülkenin dilini öğrenmeye olumsuz etkisi olduğu ve entegrasyon sürecini negatif yönde etkilediği düşüncesi hâkim olduğundan ana dili eğitimi ya engellenmiş ya da Türk çocuklarının aileleri tarafından geri plana atılmıştır. Bunun sonucunda öğrenciler ve aileler ana dili eğitiminden

uzaklaşmıştır. Bu durumla yalnızca Almanya’da değil Hollanda, Fransa gibi ülkelerde de karşılaşılmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2009 yılında yayımlanan Türkçe ve Türk Kültürü dersi programı ile Türk çocuklarının Türk dilini ve kültürünü tanımaları, benimsemeleri, geliştirmeleri, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda millî duygularını pekiştirmeleri ve yaşadıkları ülkeye uyum sağlayarak etkili toplumsal ilişkiler içine girmeleri amaçlanmıştır (MEB, 2009). Türkçe ve Türk Kültürü dersinin uygulanışı ülkelere göre farklılık göstermektedir. Almanya’da eyaletlere göre bu derslerin işleniş farklılaşmaktadır. Bazı eyaletlerde MEB’in görevlendirdiği öğretmenler giderken bazı eyaletlerde mahallen atanan öğretmenler ders vermektedir. Fransa da MEB’in öğretmen görevlendirdiği ülkelerdendir ve bu ülkede Türkçe ve Türk Kültürü dersi işlenmektedir. Avusturya’da ana dili dersleri devletin sorumluluğundadır ve MEB tarafından atanan öğretmenler değil mahallen atanan öğretmenler görev yapmaktadır (MEB, 2019a, s. 113). Yine Hollanda’da 2004 yılından itibaren göçmenler için ana dili eğitimi kaldırılmıştır. Bazı ülkelerde Türkçe ve Türk Kültürü dersi işlenmesine rağmen, entegrasyon politikaları dolayısıyla ülkedeki mevcut eğitim programında yer almamaktadır. Normal eğitim süresi dışında verilen bir ders olduğu için notlar karneye işlenmemekte, bu durum da öğrencilerin ve velilerin derse karşı ilgisini azaltmaktadır. Oysaki Karadağ ve Baş’ın (2019a) belirttiği şekilde, yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının ana dillerini geliştirebilecekleri ve Türk kültürünü öğrenebilecekleri tek ders Türkçe ve Türk Kültürü dersidir.

İki dillilerin eğitimi ile ilgili bir diğer konu ise eğitim verecek olan öğretmenlerin yeterlikleridir. Millî Eğitim Bakanlığı yurt dışında yaşayan iki dilli çocukların ana dili öğrenmeleri amacıyla belli sayıda öğretmeni Türkçe ve Türk kültürü dersi için görevlendirmektedir. 2018 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğü’nün İdare Faaliyet Raporu’nda Türkçe ve Türk Kültürü dersi kapsamında toplam 876, 2019 yılı Birim Faaliyet Raporu’nda ise 1693 öğretmen ile 90 okutmanın görev yaptığı bilgisi yer almaktadır (MEB, 2018b, s. 12; MEB, 2019b, s. 11). Millî Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilecek öğretmenler, her yıl Yurt Dışına Görevlendirilecek Öğretmenleri Seçme Sınavına katılmakta ve yazılı sınavın ardından temsil edebilme sınavına girdikten sonra belirlenen sayıda seçilmektedir. Sınav öncesi yayımlanan kılavuzda ihtiyaç duyulan öğretmen nitelikleri ve şartlar, ihtiyaç duyulan öğretmen sayısı, ihtiyaç duyulan branşlar ve istenen yabancı dil bilgileri belirtilmekte ve bu şartları sağlayan adaylar başvuru yapmaktadır. Ancak bu konuda da alanyazında bazı eleştiriler bulunmaktadır. İnce (2011), Fransa’da Türkçe ve Türk Kültürü dersini vermek üzere görevlendirilecek öğretmenlerde aranan branş şartlarına bakıldığında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Fransızca, Tarih gibi branşların yer aldığını belirtmekte ve bu öğretmenlerin iyi derece Türkçe dersi verip veremeyeceğinin tartışılır bir konu olduğunu ifade etmektedir. Yağimli (2015) da öğretmen yeterlilikleri konusunda öğretmen seçiminin yanlış yapıldığını

belirtmekte ve yabancı dil bilme şartının bu dersleri yürütebilmek adına yeterli bir ölçüt olmadığını vurgulamaktadır. Millî Eğitim Bakanlığının görevlendirme yapmadığı bazı ülkelerde ise o ülke içerisinde Türkçe eğitimi verecek öğretmenlerin mahallen görevlendirilmesi yapılmaktadır.

İki dillilerin eğitiminde karşımıza çıkan bir diğer sorun; dersleri yürütme ve ölçme değerlendirmede kullanılacak yöntemlerdir. Çakır (2016), Türkçeyi öğretmek için görevlendirilenlerin yeterliliklerinin çağdaş dil öğretim yöntemleri konusunda kısıtlı olduğunu vurgulamaktadır. Bu durumu etkileyen faktörlerin başında öğretmen seçimi ve materyallerin yeterli olmaması gelmektedir.

Ders kitapları dil eğitiminde en çok kullanılan materyallerdendir. “İyi tasarlanmış materyaller; eğitim sürecini zenginleştirir, bilginin algılanmasında somutluk sağlayarak öğrenmeyi kolaylaştırır, unutmaya azaltır, öğrenciyi güdüler, öğrencinin dikkatini toplar, öğrenme isteğini kamçılar, hedef davranışlara yaparak-yaşayarak ulaşmayı sağlar, düşüncenin kavramlaştırılmasına katkıda bulunur, öğrenim çevresini doğallaştırır” (Özyürek, 1983; Halis, 2002; Akt. Şen ve Şentürk 2014, s. 173). Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına yönelik verilen Türkçe eğitiminde de ders kitapları önemli yer tutmaktadır. Çünkü bu ders kitapları sayesinde yurt dışında yaşayan Türk çocukları ana dilleri olan Türkçe ile yakınlaşmakta ve Türk kültürüne aşina olmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yurt dışında yaşayan Türk çocukları için farklı seviyelere yönelik kitaplar basılmaktadır. Basılan kitapların yanı sıra Türkçe ve Türk Kültürü öğretmenlerinin kendi notlarından bir araya getirdikleri materyaller de derslere kaynak oluşturmaktadır. Ancak bu materyallerin yeterliliği tartışma konusu olabilmektedir. İnce (2013), MEB tarafından 2009 yılında basılan Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarındaki metin dağılımlarının türlere göre dengesiz olduğu ve iki dili de kapsayan kitapların olmayışı hususuna değinmiştir. Araştırmanın yapıldığı yılda kullanılan mevcut kitapların bu yönden eksikliğini vurgulamıştır. Yine Özcan (2011) tarafından 6-7. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabının okunabilirliğine yönelik yapılan çalışmada, metinlerin okunabilirlik açısından zor metinler olduğunu belirtmiştir.

Yurt dışında yaşayan iki dilliler için Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından 2009’da hazırlanan Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı (1-10. Sınıflar), 2009-2010 öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır (Şen, 2010). Bu program kapsamında yine MEB tarafından 2010 yılında Türkçe ve Türk Kültürü kitap setleri hazırlanmış ve 1-3., 4-5., 6-7. ve 8-10. sınıflar için basılmıştır. Ancak kitapların yurt dışında öğrenim gören iki dilli çocuklara ulaşmaması, kitapların içerik bakımından programa uygun olmaması, metinlerin düzeylerinin çocukların dil seviyelerinin üzerinde olması gibi sebeplerle eleştirilmiştir (Ateşal, 2014; Çelik, 2017; Özcan, 2011). “Bu gerekçeden hareketle MEB Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğüne 2017 yılında gerçekleştirilen ihtiyaç analizi projesi ile Türkçe ve Türk Kültürü dersine yönelik o dönem yürürlükte olan öğretim programının ve ders kitaplarının etkililiği belirlenmiş;

öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşlerine dayalı olarak öğretim programına ve öğretim materyallerine ilişkin beklentiler saptanmıştır” (Karadağ ve Baş, 2019b, s.436).

Tüm bu gelişmelerin ardından Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 yılında Türkçe ve Türk Kültürü dersi için yeni bir program oluşturulmuştur. Bu programa göre yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının temel eğitim düzeylerin ülkelere göre değişiklik gösterebilmekte ve ülkelerin okul sistemleri arasında farklılıklar olabilmektedir (MEB, 2018a, s. 1). Bu yüzden sınıf yerine temel eğitime karşılık gelecek sekiz seviye üzerinden bir programlamaya gidilmiştir. Programın ardından ders kitaplarında da güncelleme yapılmış ve programda belirlendiği şekilde sekiz seviyenin her biri için, 2019 yılında yeni Türkçe ve Türk Kültürü kitapları hazırlanmış ve bu kitaplar dağıtmaya başlanmıştır. Hiç Türkçe bilmeyen öğrenciler için de öğretmen kılavuz kitapları ve çalışma kitapları ile birlikte Türkçeye hazırlık kitapları oluşturulmuştur.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2010 yılında basılan Türkçe ve Türk Kültürü ders kitapları ile ilgili alanyazında bazı çalışmalar mevcuttur. Özcan’ın (2011) çalışmasında, Türkçe ve Türk Kültürü 6-7. Sınıf ders kitabının okunabilirliği ve hedef yaş düzeyine uygunluğu incelenmiştir. Çelik (2017) ise, yurt dışındaki Türk çocukları için hazırlanan Türkçe ve Türk kültürü ders öğretim materyalleri ve çalışma kitaplarını ders kitabı ölçütleri çerçevesinde ele almıştır. Uçgun (2018), 1-5. Sınıf Türkçe ve Türk Kültürü çalışma kitaplarındaki etkinlikleri kazanımlara göre değerlendirmiştir. Ateşal (2014), yurt dışında Türkçe ve Türk Kültürü derslerinde kullanılan 8-10. sınıf ders kitabının hedef yaş düzeyine uygun olup olmadığı belirlenmeye çalışmıştır. Çelik ve Gülcü’nün (2016) çalışmasında, Türkçe ve Türk Kültürü 1-3. ve 4-5. sınıfların ders kitaplarına yönelik öğretmen görüşleri ortaya konulmuştur. Çınar ve İnce (2015), Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarındaki söz varlığını tespit etmişlerdir. Mete, Yeşilyurt ve Keskin (2018), Türkçe ve Türk Kültürü dersi için hazırlanan ders kitaplarında yer alan atasözlerinin kullanımını, Uçgun (2015) ise ders ve çalışma kitaplarındaki kalıp sözleri belirlemişlerdir. Kolay (2018) ve Tekin (2016), kitapları kültürel bağlamda ele almışlardır.

Ancak MEB tarafından yayımlanan ve 2019-2020 eğitim öğretim yılından itibaren kullanılmaya başlanan Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarına dair alanyazında hâlihazırda bir çalışma bulunmamaktadır. Oysaki uygulamada aktif olarak kullanılmaya başlanan bu kitapların da farklı açılardan incelenmesi, varsa eksik kalan yanlarının tespiti noktasında önemli olup getirilecek öneriler ilerleyen basımlar için katkı sağlayabilecektir. Çalışmada dört temel dil becerisi içinde en çok ihmal edildiği düşünülen (Brown, 1954) dinleme becerisine yönelik metinlerin ele alınması planlanmıştır. Çünkü “dinleme, sadece iletişim kurma amacı değil, aynı zamanda öğrenme, anlama, zihinsel duygusal becerileri geliştirmek için önemli bir alandır” (Güneş, 2014, s. 80).

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Türkçe ve Türk Kültürü (TTK) kitaplarında yer alan dinleme becerisine yönelik etkinlikleri incelemektir. Yapılan incelemede cevap aranan alt problemler şu şekildedir:

1. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında dinleme becerisine yönelik etkinliklerin dağılımı nasıldır?
2. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarındaki dinleme becerisine yönelik etkinliklerinin kitapların düzeylerine ve temalarına göre dağılımı nasıldır?
3. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarındaki dinleme metinlerinin süre, sözcük sayısı ve seslendireni açısından farklılıkları nelerdir?

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.187).

İncelenen dokümanlar

Araştırma kapsamında, 2019 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yurt dışındaki Türk çocukları için hazırlanan toplam 8 adet Türkçe ve Türk Kültürü Dersi kitabında yer alan dinleme becerisine yönelik etkinlikler incelenmiştir. İncelenen kitapların kapaklarına ilişkin görseller şu şekildedir:

Görsel 1. 2019 yılında basılan Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarının kapakları

Verilerin toplanması ve analizi

Kitaplarda çoğunlukla etkinliklerin hangi dil becerisine yönelik olduğunu gösteren semboller yer almaktadır. Çalışma kapsamında, dinleme sembollerinin olduğu tüm etkinlikler incelemelere dâhil edilmiştir. Bunların yanı sıra, kitaplarda dinleme etkinliği olduğunu belirten bir simge taşımasa dahi öğrenciyi dinlemeye/izlemeye yönelten etkinlikler de mevcuttur. Söz konusu etkinlikler de çalışma kapsamında ele alınmıştır.

Kitaplar, araştırmacılar tarafından belirlenen ve uzman görüşleriyle netleştirilen ölçütler doğrultusunda sırasıyla ele alınmıştır. İçerik analizinden yararlanılan çalışmada, dinleme metninin süresi, sözcük sayısı ve seslendirenin tespiti noktasında karekodlar yardımıyla metinlere ulaşılmış ve metinlerin yazılı dökümü yapılmıştır.

Bulgular ve yorum

Çalışmanın *Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında dinleme becerisine yönelik etkinliklerin dağılımı nasıldır?* şeklindeki ilk alt problemine ilişkin yapılan inceleme neticesinde, Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında yer alan dinleme becerisine yönelik etkinliklerinin birbirinden farklı özellikler gösterdikleri saptanmıştır. Bu nedenle öncelikle etkinliklerin gruplandırılması yapılmıştır. Etkinlikler; dinleme metni, dinleme ve izleme metni, karekodu olmayan dinleme etkinliği, sanal gezinti etkinliği ve diğer olmak üzere beş grupta toplanmıştır. Gruplandırmada şu ayırım göz önünde bulundurulmuştur:

Dinleme metni; hiçbir görsel unsur barındırmayan, sadece işiterek anlamlandırılacak ve kitapta karekodları mevcut olan metinlerdir.

Dinleme ve izleme metni; içinde görsel unsur ve sesli uyarılar bulduran ve kitapta karekodları mevcut olan metinlerdir.

Karekodu olmayan dinleme etkinliği; kitapta karekodu olmayan ancak öğrenciyi farklı bir kaynaktan dinlemeye yönelten etkinliklerdir.

Sanal gezinti etkinliği; mekânları yakından inceleme fırsatı veren ve kitaplarda dinleme sembolü ile verilen etkinliklerdir.

Diğer; tüm bu gruplamaların dışında kalan ve kitaplarda dinleme becerisine yönelik verilmiş etkinliklerdir.

Çalışmanın *Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarındaki dinleme becerisine yönelik etkinliklerinin kitapların düzeylerine ve temalarına göre dağılımı nasıldır?* alt problemine ilişkin bulgular Tablo 1 ile gösterilmiştir:

Tablo 1. Dinleme etkinliklerinin kitapların düzeylerine ve temalarına göre dağılımı

Kıtap	Metin	Ben ve Ailem	Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	Oyun ve Eğlence	Bayramlar ve Kutlamalar	Gezelim Görelim	Geçmişe Açılan Kapı	Sanat ve Edebiyat	İnsan ve Doğa	Toplam	Genel Toplam
TTK 1	D	4	5	7	4	6	5	10	7	48	48
	Dİ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	KO	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	SG	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
TTK 2	D	2	2	2	1	2	1	1	4	15	17
	Dİ	-	-	-	1	-	1	-	-	2	
	KO	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	SG	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
TTK 3	D	1	-	1	-	-	-	-	-	2	9
	Dİ	-	-	-	-	-	1	5	-	6	
	KO	-	-	-	-	-	-	1	-	1	
	SG	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
TTK 4	D	-	-	-	-	-	1	-	-	1	15
	Dİ	-	1	1	2	1	-	3	1	9	
	KO	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	SG	-	-	-	-	2	1	2	-	5	
	Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
TTK 5	D	1	1	1	1	1	1	-	-	6	20
	Dİ	2*	2	1	2	1	1	1	2	12	
	KO	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	SG	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Diğer	1	-	-	-	-	-	1	-	2	
TTK 6	D	-	-	-	-	-	-	2	-	2	25
	Dİ	1	-	-	1	1	-	4	1	8	
	KO	-	2	1	4	-	-	1	-	8	
	SG	-	-	-	-	2	-	-	-	2	
	Diğer	-	-	-	-	1	2	-	2	5	
TTK 7	D	1	-	-	1	-	-	2	-	4	17
	Dİ	2	1	2	1	3	2	1	-	12	
	KO	-	-	1	-	-	-	-	-	1	
	SG	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
TTK 8	D	-	-	-	-	-	-	1	-	1	15
	Dİ	-	-	2	1	5	2	1	-	11	
	KO	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	SG	-	-	-	-	2	1	-	-	3	
	Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Toplam		15	14	19	19	27	19	36	17	166	166

* Bir tanesi sadece izleme metnidir.

TTK: Türkçe ve Türk Kültürü, D: Dinleme metni, Dİ: Dinleme ve izleme metni, KO: Karekodu olmayan dinleme etkinliği, SG: Sanal gezinti etkinliği, diğer: gruplamalar dışında kalan etkinlikler.

Tablo 1 incelendiğinde, sekiz kitapta toplamda 166 dinleme etkinliğinin bulunduğu görülür. Bu etkinliklerin 48 tanesi birinci seviye kitabında (TTK 1) yer almaktadır. Birinci seviye kitabında okuma metninin bulunmaması nedeniyle dinleme becerisine ağırlık verilmiş olması bu sonucu doğurmuş olabilir. Üçüncü seviye kitabında (TTK 3) ise 9 dinleme etkinliğine yer verilmiştir. Bu sayı diğer kitaplarla kıyaslandığında oldukça düşüktür.

Dinleme etkinliklerinin kitaplarda ortak olarak belirlenen sekiz temaya göre dağılımı incelendiğinde ise; Sanat ve Edebiyat temasında dinleme etkinliklerine ağırlık verildiği tespit edilmiştir. Gezelim Görelim teması da dinleme etkinliklerinin çokça yer aldığı temalardan biridir. Diğer temalarda ise sayıların birbirine yakın olduğu söylenebilir. Ayrıca kitapların dördünde (1, 2, 5 ve 6. seviyeler) her temada en az bir dinleme etkinliğine yer verilirken diğer dördünde (3, 4, 7 ve 8. seviyeler) ise bazı temalarda hiç dinleme etkinliğinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Dinleme etkinliklerinin başvuru gruplarına göre dağılımına bakıldığında ise, öğrencilerin yalnızca dinlemesine yönelik etkinliklerin ilk iki seviye kitabında diğerlerinden daha fazla olduğu söylenebilir.

Dinleme ve izleme metni, birinci seviye kitabında hiç bulunmazken 5, 7 ve 8. seviyeler kitaplarında diğerlerinden daha fazla sayıdadır.

Karekodu olmayan dinleme etkinlikleri, sadece üç kitapta (3, 6 ve 7. seviyeler) yer almaktadır. En fazla ise 6. seviye kitapta görülür.

Sanal gezinti etkinlikleri, sadece üç kitapta (4, 6 ve 8. seviyeler) bulunmaktadır. Bu etkinliğin en fazla yer verildiği kitap ise 4. seviye kitaptır.

Diğer kategorisinde yer bulan etkinlikler ise sadece iki kitapta (5 ve 6. seviyeler) yer alır ve 6. seviye kitapta daha fazla görülmektedir.

Kitaplarda yer alan dinleme etkinlikleri, temaları ve sayfa numaraları belirtilerek kategorilerine göre tablolarda sunulmuştur. Çalışmanın *Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarındaki dinleme metninin süre, sözcük sayısı ve seslendireni açısından farklılıkları nelerdir?* alt problemine ilişkin bulgular da bu tablolarda görülebilir.

Tablo 2. Türkçe ve Türk kültürü 1 kitabında yer alan dinleme etkinlikleri

Tema	Sayfa	Metnin			
		İsmi	Süresi (dk.)	Sözcük sayısı	Seslendireni
Ben ve Ailem	12-13.	Aybike	1.10	68	Kız çocuk
	14-15.	Aybike ve ailesi	1.04	59	Kız çocuk
	16.	Aybike'nin şiiri	0.47	33	Kız çocuk
	20-21.	Aybike parkta	1.20	84	Kız ve erkek çocuklar, Anlatıcı (erkek)
	32.	Ali	0.33	26	Erkek çocuk
Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	33.	Ali ve sınıf arkadaşları	1.15	83	Öğretmen (kadın), Kız ve erkek çocuklar
	34.	Ali'nin öğretmeninin sürprizi	1.29	85	Öğretmen (kadın), Kız ve erkek çocuklar, Anlatıcı (erkek)
	35.	Ali'nin öğretmeninin sürprizi	0.47	47	Öğretmen (kadın), Kız ve erkek çocuklar, Anlatıcı (erkek)
	40.	Ali'nin şiiri	0.39	36	Erkek çocuk

Tablo 2. Devamı...

Oyun ve Eğlence	52.	Ayşe	0.50	47	Kız çocuk, Anlatıcı (erkek)
	53.	Ayşe ve sınıf arkadaşları	0.35	36	Öğretmen (kadın), Kız çocuklar
	55.	Ayşe piknikte	0.34	36	Öğretmen (kadın), Kız ve erkek çocuklar
	56-57.	Ayşe ile arkadaşları istop oyunu oynuyor	1.22	79	Anlatıcı (erkek), Kız çocuk
	60-61.	Ayşe ile eğlenceli bir oyun	1.23	100	Kız çocuk
	62.	Ayşe ile Mete zeka oyunu oynuyor	1.26	108	Anlatıcı (erkek), Kız ve erkek çocuklar
Bayramlar ve Kutlamalar	66.	Ayşe bilmece soruyor	1.04	50	Anlatıcı (erkek), Kız çocuk
	72.	Kerem	0.42	43	Erkek çocuk
	74.	Doğum günü hazırlıkları	0.28	27	Anne, Baba, Abla
	76-77.	Kerem'in doğum günü	0.52	62	Anlatıcı (erkek), Kız ve erkek çocuklar
	82.	Berna'nın Kerem'e şiiir hediyesi	0.23	20	Kız çocuk
Gezelm Görelim	92.	Zehra	0.34	31	Kız çocuk
	93.	Haydi başlasın hazırlıklar	0.23	17	Kız çocuk
	94.	Türkiye yolculuğu başlasın	0.32	23	Kız çocuk
	95.	Zehra ve ailesinin yol macerası	0.42	38	Kız çocuk
	96.	Zehra ve ailesi Fethiye'de	0.26	22	Anne, Baba, Abi, Dede, Babaanne, Kız çocuk
Geçmişe Açılan Kapı	102.	Tatil bitti	0.51	47	Kız çocuk
	110.	Oğuzhan	0.26	22	Erkek çocuk
	111.	Oğuzhan'ın gizemli dolabı	0.26	28	Anlatıcı (erkek)
	114.	Oğuzhan ile geçmişe yolculuk	1.21	99	Erkek çocuk, Anlatıcı (erkek), Atatürk
	118.	Oğuzhan ile Nasrettin Hoca	1.12	73	Anlatıcı (erkek), Kız ve erkek çocuklar, Nasrettin Hoca
	119.	Ben Nasrettin Hoca	0.32	27	Nasrettin Hoca
	128.	Rüya	0.33	28	Kız çocuk
Sanat ve Edebiyat	129.	Resim atölyesi	0.39	40	Kız çocuk
	130.	Rüya ile kırmızı rengi tanıyalım	0.39	41	Kız çocuk, Anlatıcı (erkek)
	131.	Rüya ile dikdörtgen şeklini tanıyalım	0.47	41	Dikdörtgen (kişileştirme)
	132.	Rüya ile mavi rengi tanıyalım	0.42	43	Kız çocuk
	133.	Rüya ile üçgen şeklini tanıyalım	0.31	30	Üçgen (kişileştirme)
	134.	Rüya ile sarı rengi tanıyalım	0.31	28	Kız çocuk
	135.	Rüya ile kare şeklini tanıyalım	0.22	21	Kare (kişileştirme)
	136.	Rüya ile turuncu rengi tanıyalım	0.34	34	Kız çocuk
	137.	Rüya ile daire şeklini tanıyalım	0.37	32	Daire (kişileştirme)
	150.	Mustafa	0.22	19	Erkek çocuk
İnsan ve Doğa	152-153.	Mustafa'nın bir günü	0.40	38	Anlatıcı (erkek)
	155.	---	0.26	30	Anlatıcı (erkek)
	156.	---	0.26	30	Anlatıcı (erkek)
	158-159.	---	0.22	29	Anlatıcı (erkek)
	161.	---	0.10	11	Anlatıcı (erkek)
	162.	---	0.26	30	Anlatıcı (erkek)

Tablo 2’de yer alan Türkçe ve Türk Kültürü 1 kitabının dinleme etkinlikleri ele alındığında, her tema için ayrı bir karakter belirlendiği ve metinlerin o karakterlerin yaşantıları üzerinden oluşturuldukları görülür. Sanat ve Edebiyat, en fazla dinleme etkinliği içeren temadır. En uzun süreli metin 1.29 dakikadır. En fazla sözcük sayısına sahip metin ise 108 sözcük içermektedir. Metinlerin seslendirenleri incelendiğinde, cinsiyet olarak dengeli bir dağılım görülür. Ayrıca seslendiren karakterlerin çoğunluğu çocuktur ve bu durum öğrencilerin karakterle özdeşim kurmasını kolaylaştıracaktır. Dinleme etkinliklerinin bir kısmında da karakterlerin kişileştirme yoluyla konuşturulduğu görülmektedir.

Tablo 3. Türkçe ve Türk kültürü 2 kitabında yer alan dinleme etkinlikleri

Tema	Sayfa	Metnin			
		İsmi	Süresi (dk.)	Sözcük sayısı	Seslendireni
Ben ve Ailem	14.	Efe ve ailesi	1.03	78	Erkek çocuk
	23.	Türkçe’imiz	0.33	33	Kız ve erkek çocuklar
Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	37.	Efe’nin sınıf arkadaşları*	1.51	144	Kız ve erkek çocuklar
	47.	Buğday, un, ekmek	1.52	129	Anlatıcı (erkek)
Oyun ve Eğlence	61.	Oyun zamanı	1.39	126	Kız ve erkek çocuklar
	72.	Saklambaç	0.31	38	Erkek çocuk
Bayramlar ve Kutlamalar	85.	23 Nisan	0.27	24	Kız çocuk
	96.	Bayram şarkısı		Dinleme ve izleme metni	
Gezelim Görelim	111.	Akşam yemeğinde misafir var	1.49	129	Erkek çocuk, Anne
	122.	Menemen tarifi	1.27	101	Kadın yetişkin
Geçmişe Açılan Kapı	134.	---		Dinleme ve izleme metni	
	141.	Keloğlan	2.44	225	Anlatıcı (erkek) Keloğlan Kız ve erkek çocuklar
Sanat ve Edebiyat	163.	Bez bebekler	1.54	151	Bez bebekler (kişileştirme)
	187.	---	2.10	134	Kız ve erkek çocuklar
İnsan ve Doğa	190.	Vitaminlerin ziyareti	2.07	184	Kız çocuk
	195.	---	1.33	62	Erkek yetişkin
	199.	---	2.14	98	Tavşan (kişileştirme)

* Bu metinde Fransızca konuşmalar da yer almaktadır. Bahsi geçen konuşmalarda yer alan sözcükler, sözcük sayısına dâhil edilmemiştir.

Tablo 3, Türkçe ve Türk Kültürü 2 kitabının dinleme etkinliklerinin temalara dengeli bir dağılım gözetilerek yerleştirildiğini gösterir. En fazla dinleme etkinliği içeren tema, İnsan ve Doğa’dır. Kitapta iki farklı temada birer dinleme ve izleme etkinliğinin yer aldığı da söylenebilir. Metinlerin süreleri kıyaslandığında, en uzun süreli metnin 2.44 dakika olduğu görülür; bu metin aynı zamanda sözcük sayısı en fazla olan metindir. Metinleri seslendirenler incelendiğinde, cinsiyet açısından dengeli bir dağılım olduğu söylenebilir. Seslendirenlerin geneli çocuklardan seçilmiştir. Ayrıca kişileştirmeye başvurulmuştur.

Tablo 4. Türkçe ve Türk kültürü 3 kitabında yer alan dinleme etkinlikleri

Tema	Sayfa	Metnin			
		İsmi	Süresi (dk.)	Sözcük sayısı	Seslendireni
Ben ve Ailem	24.	Ezgi ile Sevgi	10.09	945	Anlatıcı (kadın ve erkek) Kız çocuklar Anneanne
Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama			Dinleme metni yer almamaktadır.		
Oyun ve Eğlence	59.	Oyun günlüğü	1.27	79	Anlatıcı (kadın)
Bayramlar ve Kutlamalar			Dinleme metni yer almamaktadır.		
Gezelim Görelim			Dinleme metni yer almamaktadır.		
Geçmişe Açılan Kapı	98.	Boğaç Han		Dinleme ve izleme metni	
Sanat ve Edebiyat	116.	Kopuz		Dinleme ve izleme metni	
	117.	Bağlama		Dinleme ve izleme metni	
	118.	Kabak kemane		Dinleme ve izleme metni	
	119.	Karadeniz kemençesi		Dinleme ve izleme metni	
	121.	Zurna		Dinleme ve izleme metni	
	129.		Karekodu olmayan dinleme etkinliği		
İnsan ve Doğa			Dinleme metni yer almamaktadır.		

Tablo 4' e göre, Türkçe ve Türk Kültürü 3 kitabındaki dört temada dinleme etkinliği yer almamaktadır. Kitapta yer alan dinleme etkinliklerinin çoğu dinleme ve izleme metni olarak verilmiştir. Görsel unsur içermeyip yalnızca dinlemeye yönelik verilen etkinliklerden en uzununu 10.09 dakikadır. Bu sürenin bir dinleme metni için oldukça uzun olduğu düşünülebilir. Bahsi geçen metin 945 sözcükten oluşmaktadır.

Tablo 5. Türkçe ve Türk kültürü 4 kitabında yer alan dinleme etkinlikleri

Tema	Sayfa	Metnin			
		İsmi	Süresi (dk.)	Sözcük sayısı	Seslendireni
Ben ve Ailem			Dinleme etkinliği yer almamaktadır.		
Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	34.	---		Dinleme ve izleme metni	
Oyun ve Eğlence	46.	---		Dinleme ve izleme metni	
Bayramlar ve Kutlamalar	64.	---		Dinleme ve izleme metni	
	67.	Gençlik marşı		Dinleme ve izleme metni	
	82.	---		Dinleme ve izleme metni	
Gezelim Görelim	83.	Kapadokya		Sanal gezinti etkinliği	
	85.	Nemrut Dağı		Sanal gezinti etkinliği	
Geçmişe Açılan Kapı	97.	Mevlâna Müzesi		Sanal gezinti etkinliği	
	100.	Gel gör beni aşk neyledi?	6.23	93	Erkek yetişkin
Sanat ve Edebiyat	107.	Sultanahmet Camisi		Sanal gezinti etkinliği	
	107.	---		Dinleme ve izleme metni	
	110.	Kız Kulesi		Dinleme ve izleme metni	
	112.	Dolmabahçe Sarayı		Sanal gezinti etkinliği	
	113.	Dolmabahçe Sarayı		Dinleme ve izleme metni	
İnsan ve Doğa	134.	Kar Zamanı		Dinleme ve izleme metni	

Tablo 5 incelendiğinde, Türkçe ve Türk Kültürü 4 kitabındaki sadece bir temada dinleme etkinliklerine yer verilmediği söylenebilir. Kitapta yer verilen dinleme etkinliklerinin büyük bir çoğunluğu dinleme ve izleme metni şeklindedir. Bu kitapta ilk üç seviyedeki kitaplardan farklı olarak sanal gezinti etkinlikleri de yer almaktadır.

Tablo 6. Türkçe ve Türk kültürü 5 kitabında yer alan dinleme etkinlikleri

Tema	Sayfa	Metnin			
		İsmi	Süresi (dk.)	Sözcük sayısı	Seslendireni
Ben ve Ailem	17.	---		izleme etkinliği	
	20.			diğer	
	21.	---	1.57	168*	Kız çocuk
	23-24.	---		Dinleme ve izleme metni	
Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	33.	---	2.05	140	Erkek yetişkin
	37.	---		Dinleme ve izleme metni	
	39.	---		Dinleme ve izleme metni	
Oyun ve Eğlence	49-50.	Çayda çıra	1.30	117	Kadın yetişkin
	51.	---		Dinleme ve izleme metni	
Bayramlar ve Kutlamalar	63.	---	1.16	80	Erkek Yetişkin
	64.	---		Dinleme ve izleme metni	
	70.	---		Dinleme ve izleme metni	
Gezelim Görelim	85.	---		Dinleme ve izleme metni	
	92.	Üsküdar'a gider iken	4.35	122**	Kadın yetişkin
Geçmişe Açılan Kapı	101.	Türk Marşı		Dinleme ve izleme metni	
	104-105.	---	2.24	173	Erkek yetişkin
Sanat ve Edebiyat	119.	---		Dinleme ve izleme metni	
	124.			diğer	
İnsan ve Doğa	139.	---		Dinleme ve izleme metni	
	143.	---		Dinleme ve izleme metni	

* Bu sözcüklerin hepsi etkinliğin olduğu sayfada yazılı olarak da mevcuttur.

** Bu sözcüklerin bir kısmı etkinliğin olduğu sayfada yazılı olarak mevcuttur.

Tablo 6'ya göre, Türkçe ve Türk Kültürü 5 kitabındaki dinleme etkinliklerinin geneli, dinleme ve izleme metni şeklindedir. Bu kitapta dikkat çeken hususlardan biri, iki dinleme metninde, öğrencilerin dinleyeceği sözcüklerin tamamının ya da bir kısmının etkinliğin bulunduğu sayfada yazılı olarak da verilmiş olmasıdır. Bir diğer husus ise, 1-4. seviyeler için hazırlanan kitaplardan farklı olarak bu kitapta dinleme becerisi için verilmiş iki etkinliğin belirlenen gruplandırmaların dışında kalması neticesinde diğer şeklinde isimlendirilen kategoriye alınmış olmasıdır. Metinlerin seslendirenleri genellikle yetişkinlerden tercih edilmiştir. Bu durum ilerleyen düzeylerdeki kitaplarda da devam etmektedir.

Tablo 7. Türkçe ve Türk kültürü 6 kitabında yer alan dinleme etkinlikleri

Tema	Sayfa	Metnin			
		İsmi	Süresi (dk.)	Sözcük sayısı	Seslendireni
Ben ve Ailem	25.	Memleketim		Dinleme ve izleme metni	
Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	38.			Karekodu olmayan dinleme etkinliği	
	43.			Karekodu olmayan dinleme etkinliği	
Oyun ve Eğlence	63.			Karekodu olmayan dinleme etkinliği	
	72.			Karekodu olmayan dinleme etkinliği	
Bayramlar ve Kutlamalar	74.	---		Dinleme ve izleme metni	
	77.			Karekodu olmayan dinleme etkinliği	
	79.			Karekodu olmayan dinleme etkinliği	
	81.			Karekodu olmayan dinleme etkinliği	
	91.	Bodrum Su Altı Müzesi			Sanal gezinti etkinliği
Gezelim Görelim	98.	Parmak oyunu (hamsi)		Dinleme ve izleme metni	
	100.			diğer	
	104.	---		Sanal gezinti etkinliği	
Geçmişe Açılan Kapı	107.			diğer	
	108.			diğer	
Sanat ve Edebiyat	127.	---	0.41	Sözsüz	Melodi
	130.	---		Dinleme ve izleme metni	
	131.	---		Dinleme ve izleme metni	
	132.	Sakarya Türküsü	4.36	323*	Erkek yetişkin
	134.	Barış Manço		Dinleme ve izleme metni	
	135.	Nane Limon Kabuğu		Dinleme ve izleme metni	
	137.			Karekodu olmayan dinleme etkinliği	
İnsan ve Doğa	150-151.	Ormanlar		Dinleme ve izleme metni	
	159.			diğer	
	159.			diğer	

* Bu sözcüklerin bir kısmı etkinliğin olduğu sayfada yazılı olarak mevcuttur.

Tablo 7’de dinleme etkinliklerine dair bulguları verilen Türkçe ve Türk Kültürü 6 kitabı, çalışma kapsamında belirlenen beş farklı gruptaki etkinliğin tamamını içeren örneklerin bulunduğu tek kitaptır. Kitapta yer alan karekodu olmayan dinleme etkinlikleriyle öğrenciler dış kaynaklara yönlendirilmiştir. Kitapta yalnızca dinlemeye dayalı ve sözcük içeren tek metnin bulunduğu sayfada bazı sözcüklerinin yazılı olarak da verildiği göze çarpmaktadır.

Tablo 8. Türkçe ve Türk kültürü 7 kitabında yer alan dinleme etkinlikleri

Tema	Sayfa	Metnin			
		İsmi	Süresi (dk.)	Sözcük sayısı	Seslendireni
Ben ve Ailem	18.	Ninni			Dinleme ve izleme metni
	19.	Diş hediği			Dinleme ve izleme metni
	24.	---	4.32	145	Kadın yetişkin
Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	31.	---			Dinleme ve izleme metni*
Oyun ve Eğlence	56.	Yedi kiremit			Dinleme ve izleme metni
	62.	Nesi var oyunu			Dinleme ve izleme metni
	64.				Karekodu olmayan dinleme etkinliği
Bayramlar ve Kutlamalar	80.	---			Dinleme ve izleme metni
	84.	Bugün bayram	2.33	119	Barış Manço
	92.	Allı turnam			Dinleme ve izleme metni
Gezelim Görelim	103.	İlgaz Anadolu'nun sen yüce bir dağısın			Dinleme ve izleme metni
	104.	Bursa Uludağ			Dinleme ve izleme metni
	112.	---			Dinleme ve izleme metni
Geçmişe Açılan Kapı	116.	---			Dinleme ve izleme metni
	141.	Kaşağı	13.33	1.099	Anlatıcı (kadın ve erkek), Hasan, Abi, Baba, Dadaruh, Pervin
	142.	Son kuşlar	13.48	1.104	Kadın yetişkin
Sanat ve Edebiyat	156.	Atıklar ve geri kazanım			Dinleme ve izleme metni
	İnsan ve Doğa Dinleme etkinliği yer almamaktadır.				

* Bu metnin geneli İngilizce olup farklı dillerde selamlaşma ifadeleri içermektedir.

Tablo 8'e göre, Türkçe ve Türk Kültürü 7 kitabının sadece bir temasında dinleme etkinliği yer almamaktadır. Dinleme etkinliklerinin büyük bir kısmının dinleme ve izleme metni olarak verildiği anlaşılmaktadır. Kitapta yer alan görsel unsur içermeyip yalnızca dinlemeye dayalı metinlerinden ikisi, tüm kitaplar içindeki en uzun süreli ve en fazla sözcüklü metinlerdir. 13 dakikayı aşkın bu iki metin binden fazla sözcük içermektedir.

Tablo 9. Türkçe ve Türk kültürü 8 kitabında yer alan dinleme etkinlikleri

Tema	Sayfa	Metnin			
		İsmi	Süresi (dk.)	Sözcük sayısı	Seslendireni
Ben ve Ailem					Dinleme etkinliği yer almamaktadır.
Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama					Dinleme etkinliği yer almamaktadır.
Oyun ve Eğlence	99.	Uzun ince bir yoldayım			Dinleme ve izleme metni
	99.	Domates biber patlıcan			Dinleme ve izleme metni
Bayramlar ve Kutlamalar	128.	Türkiye'nin en eğlenceli festivali			Dinleme ve izleme metni

Tablo 9. Devamı...

Gezelim Görelim	147.	Tac Mahal			Sanal gezinti etkinliği
	148.	Mostar Köprüsü			Sanal gezinti etkinliği
	155.	Beşikçizâde Tekkesi			Dinleme ve izleme metni
	166.	İbn-i Sina			Dinleme ve izleme metni
	169.	El-Cezerî			Dinleme ve izleme metni
	171-172.	Ali Kuşçu			Dinleme ve izleme metni
	173.	Ord. Prof. Dr. Cahit Arf			Dinleme ve izleme metni
Geçmişe Açılan Kapı	186.	TRT Yayıncılık Tarihi Müzesi			Sanal gezinti etkinliği
	187.	Zeki Müren			Dinleme ve izleme metni
	187.	---			Dinleme ve izleme metni
Sanat ve Edebiyat	210.	Çiçeklerin dili			Dinleme ve izleme metni
	219	Denizli'nin horozları	4.00	136	Erkek yetişkin
İnsan ve Doğa					Dinleme etkinliği yer almamaktadır.

Tablo 9'da ele alınan Türkçe ve Türk Kültürü 8 kitabının üç temasında dinleme etkinliğine yer verilmediği görülür. Dinleme etkinliklerinin en fazla yer aldığı tema, Gezelim Görelim'dir. Dinleme etkinliklerinin büyük çoğunluğu dinleme ve izleme metni şeklinde verilmiştir. Kitapta sanal gezinti etkinlikleri de yer almaktadır.

Sonuç

Alanyazında, Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarındaki dinleme becerisine yönelik etkinlikleri inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmadığından araştırmanın sonuçları tartışılmadan sunulmuştur.

Kitaplardaki dinleme becerisine yönelik etkinlikler beş grupta toplanabilir. Belirlenen bu gruplardan ilki, hiçbir görsel unsur içermeyen, yalnızca dinlemeye dayalı, kitapta yer verilen karekod ile ulaşıp dinlenebilecek olan dinleme metinleridir. İkinci grup, dinleme ve izlemenin bir arada yapıldığı etkinliklerdir. Üçüncü grup, kitapta karekodu yer almayan ancak öğrenciyi dinlemesi için farklı kaynaklara yönlendirilen etkinliklerdir. Bir diğer grup, özellikle mekânların yakından tanıtımına yönelik sanal gezinti etkinlikleridir. Beşinci ve son grup ise, tüm bu kategorilerin dışında kalan ve diğer kategorisinde sınıflandırılan etkinliklerdir.

Öğrencilerin yalnızca dinlemesine yönelik metinlere ilk iki seviye kitapta daha çok yer verildiği görülmüştür. Dinleme ve izleme metni, ilk kitapta hiç bulunmamakla beraber daha çok 5, 7 ve 8. seviye kitaplarda tercih edilmiştir. Karekodu olmayan dinleme etkinlikleri, sadece üç kitapta (3, 6 ve 7. seviyeler) bulunmaktadır. Sanal gezinti etkinliklerine de yine sadece üç kitapta (4, 6 ve 8. seviyeler) rastlanmıştır. Diğer kategorisinde yer bulan etkinlikler ise sadece iki kitapta (5 ve 6. seviyeler) yer almaktadır.

İncelenen sekiz kitap göz önüne alındığında; en fazla dinleme etkinliğine birinci seviye kitabında (TTK 1), en az dinleme etkinliğine ise üçüncü seviye kitabında (TTK 3) yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Dil öğreniminde dinleme becerisinin kazanım önceliği düşünüldüğünde ilk kitapta yer alan dinleme metinlerinin diğer kitaplardan fazla olması beklenen bir bulgudur. Kaldı ki bahsi geçen kitapta hiç okuma metni yer almamakta; anlama becerisi dinleme metinleri ve etkinlikleri ile desteklenmektedir. Kitaplarda ortak olarak bulunan sekiz temada dinleme metinlerine ağırlık verilenlerin; Sanat ve Edebiyat ile Gezelim Görelim temaları olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra kitapların dört tanesinde (1, 2, 5 ve 6. seviyeler) her temada en az bir dinleme etkinliğine yer verilirken diğerlerinde (3, 4, 7 ve 8. seviyeler) ise bazı temalarda hiç dinleme etkinliğinin bulunmadığı söylenebilir.

Tüm kitaplar içinde yalnızca dinlemeye dayalı metinlerinden en uzun olanları yedinci seviye kitapta bulunmaktadır. Bu metinler süre olarak on üç dakikayı aşkın olup binden fazla sözcük içermektedirler.

Kitaplarda yer alan karekodlar yardımıyla erişilip dinlenen ve görsel unsur içermeyen metinlerin seslendirenleri göz önüne alındığında, ilk seviyelerdeki kitaplarda daha çok çocuk karakterlerin, ilerleyen seviyelerde ise daha çok yetişkin karakterlerin tercih edildiği görülür. Karakterlerin cinsiyeti açısından ise dengeli bir dağılım olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Aksoy, E. (2010). Almanya'da yaşayan üçüncü kuşak Türk öğrencilerin kimlik algılamaları ve buna bağlı olarak karşılaştıkları ayrımcılık sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 7-38.
- Ateşal, Z. (2014). 8-10. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabının hedef yaş düzeyine uygunluğu. *Turkophone*, 1(1), 62-73.
- Baker, C. (2011). *İkidilli eğitim: anne-babalar ve öğretmenler için rehber*. (çev. Sezi Güvener), İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Brown, J. I. (1954). How teachable is listening? *Educational Research Bulletin*, XXXIII(4), 85-93.
- Çakır, M. (2016). Çok kültürlü ortamlardaki çocuklara Türkçe öğretimi ve bireysel iki dillilik. 3. *Avrupalı Türkler anadili eğitimi çalıştay kitapçığı* içinde. (ed. Okur A. ve Güleç İ.) 67-104. Sakarya: Sakarya Üniversitesi TÖMER Yayınları.
- Çakır, M. & Yıldız, C. (2016). Almanya'daki Türk öğretmenlerin Türkçe ve Türk Kültürü dersine ilişkin görüşleri. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 4(3), 217-257.
- Çelik, N. (2017). Yurt dışındaki Türk çocuklarına Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitapları üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Türkoloji Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 2(1), 21-33.

- Çelik, Y. & Gülcü, İ. (2016). Yurtdışında kullanılan Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarına yönelik öğretmen görüşleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 287-296.
- Çınar, İ. & İnce B. (2015). Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarındaki söz varlığına derlem temelli bir bakış. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 3(1), 198-209.
- Demirağ, H. & Kakişım, C. (2018) Almanya'daki Türklerin göç ve entegrasyon süreci: birinci ve üçüncü kuşak karşılaştırması. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 123-152. <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0011>
- Güneş, F. (2014). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller* (2. Bs.). Ankara: Pegem.
- Gürbüz, R. (2016). *İki dilli öğrencilere yönelik ölçme ve değerlendirmede merkezi sınavlar: Hollanda örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Güzel, A. (2014). *İki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi (Almanya örneği)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İnce, B. (2011). *Yurt dışındaki Türk çocuklarının ana dilleri Türkçede yaşadıkları anlatım sorunları: Fransa örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- İnce, B. (2013). Konuşma metni. I. Avrupalı Türkler Anadili Eğitimi Çalıştayı- Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Karadağ, Ö. & Baş, B. (2019a). *Türkçe ve Türk kültürü öğretimi*. Ankara: MEB.
- Karadağ, Ö. & Baş, B. (2019b). Türkçe ve Türk Kültürü dersine dair ihtiyaç analizi. *Sakarya University Journal of Education*, 9(3), 434-454.
- Kırmızı, B. (2016). Göçmen Türklerin Almanya'da yaşadığı sorunların dünü ve bugünü. *Journal of Turkish Language and Literature*, 2(3), 145-156.
- Kolay, G. (2018). *Yurt dışında yaşayan Türk çocukları için hazırlanmış Türkçe ve Türk kültürü ders kitaplarında kültürel öğeler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- MEB (2009). *Yurt dışındaki Türk çocukları için Türkçe ve Türk kültürü dersi öğretim programı (1-10. sınıflar)*. Ankara: MEB
- MEB (2018a). *Türkçe ve Türk kültürü dersi öğretim programı (1., 2., 3., 4., 5., 6., 7. ve 8. seviyeler)*. Ankara: MEB
- MEB (2018b). Yükseköğretim ve yurt dışı eğitim genel müdürlüğü 2018 idare faaliyet raporu. https://yyegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_03/22105156_YYEGM_2018_Ydare_Faaliyet_Raporu.pdf adresinden erişilmiştir.

- MEB (2019a). Kapsayıcı eğitim bağlamında Türkçenin ikinci dil olarak öğretimi, iki dillilik ve Türkçe öğretimine genel bir bakış. <http://www.eba.gov.tr> adresinden erişilmiştir.
- MEB (2019b). Yükseköğretim ve yurt dışı eğitim genel müdürlüğü 2019 yılı birim faaliyet raporu. https://yyegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_03/25110141_2019_YYIY_Birim_Faaliyet_Raporu_-_PDF.pdf adresinden erişilmiştir.
- Mete F., Yeşilyurt E. & Keskin H. (2018). İkidilli Türk çocukları için hazırlanan “Türkçe ve Türk Kültürü” kitaplarında atasözü öğretimi. *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, 6(2), 174-183.
- Özcan, E. (2011). 6.-7. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabının okunabilirliği ve hedef yaş düzeyine uygunluğu: Fransa örneği. *Sakarya University Journal of Education (SUJE)*, 11, 16-24.
- Öztürk, İ. (2016). Münih örneğinde Almanya’da Türkçe öğretimi sorunsallığı. 3. *Avrupalı Türkler anadili eğitimi çalıştay kitapçığı* içinde. (ed. Okur A. ve Güleç İ.). 39-66. Sakarya: Sakarya Üniversitesi TÖMER Yayınları.
- Skutnabb-Kangas, T. (1981). *Bilingualism or not: the education of minorities*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- Şen, Ü. (2010). Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının ana dili eğitimine yönelik Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yapılan çalışma ve uygulamalar. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 2, 239-253.
- Şen, Ü. S. & Şentürk, N. (2014). İlköğretim müzik öğretiminde kullanılmak üzere (programlı öğretim yöntemine göre) geliştirilen öğretim yazılımı modeli. *Millî Eğitim Dergisi*, 202, 170-191.
- Tekin, N. M. (2016). Türkçe ve Türk kültürü ders kitaplarındaki kültürlerarası etkileşimi sağlamada ortak değerlerin kullanımı. ERPA International Congress on Education 2016, Sarajevo/Bosnia and Herzegovina, 839-847.
- Uçgun, D. (2015). Türkçe ve Türk kültürü ders ve çalışma kitaplarının kalıp sözler açısından incelenmesi. *International Journal of Languages’ Education and Teaching, UDES 2015*, 514-533.
- Uçgun, D. (2018). 1-5. Sınıf “Türkçe ve Türk Kültürü çalışma kitapları”ndaki Türkçe dersi etkinliklerinin programdaki kazanımlara göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2), 1148-1160.
- Yağimli, A. (2015). İki dilli öğrencilerin Türkçe eğitimi ve öğretmenlerinin nitelikleri. 2. *Avrupalı Türkler anadili eğitimi çalıştay kitapçığı ikidilli ve çokdilli eğitim veren öğretmenlerin yeterlikleri* içinde. (ed. Güleç, İ. ve İnce, B.). 20-35. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (8. Bs.). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yıldız, C. (2016). Batı Avrupa'da Türklerin eğitim durumu ve Türkçe öğretimi. 3. *Avrupalı Türkler anadili eğitimi çalıştay kitabı* içinde. (ed. Okur A. ve Güleç İ.). 31-38. Sakarya: Sakarya Üniversitesi TÖMER Yayınları.

İncelenen kitaplar

Arı, G. (2019). *Türkçe ve Türk kültürü 4*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Deniz, K. (2019). *Türkçe ve Türk kültürü 5*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Doğan, Y. (2019). *Türkçe ve Türk kültürü 6*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Karatay, H. (2019). *Türkçe ve Türk kültürü 8*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Keskin, H. K. (2019). *Türkçe ve Türk kültürü 3*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Kurudayıoğlu, M. (2019). *Türkçe ve Türk kültürü 7*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Sidekli, S. (2019). *Türkçe ve Türk kültürü 1*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Şen, Ü. (2019). *Türkçe ve Türk kültürü 2*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Nowadays, people learn a second language better for various reasons such as immigration, marriage, trade, or they live in societies where their native language isn't spoken. This ensures that people are bilingual or multilingual. Although there is no absolute definition of bilingualism, it has been defined in various ways. To give a general definition, bilingual individuals know more than one language for various reasons and can use these languages within the framework of their understanding and expression skills.

As a result of the industrialization and labor force of European countries, agreements were made with various countries. One of them is Turkey. With the agreements signed in the 60s, Turkey began sending workers to European countries. The workers, who were seen as guests, stayed in the countries that they went to work for various reasons and took their families with them over the years, thereby creating a dense Turkish population in these countries. The Turks who settled in these countries learned the language of the society they were in over time, and especially the children who were named as the second and third generation and born in these countries grew up as bilinguals.

Textbooks are the leading materials created for bilinguals. In addition to the books issued by the Ministry of National Education, textbooks created with the contributions of various non-

governmental organizations or materials brought together by Turkish and Turkish Culture teachers' own notes are used in the courses. However, these materials are not sufficient.

In addition, since many of the mentioned textbooks are not made within a certain program, some problems arise. İnce (2013) addressed the issue of the lack of textbooks in both languages as well as the distribution of text in the books, and emphasized the lack of existing books in this regard. The Ministry of National Education updated the textbooks in 2019, new Turkish and Turkish Culture books were prepared for each level and these books were started to be distributed. For students who do not speak Turkish at all, teacher advisor books and workbooks are prepared for Turkish.

There is currently no academic study in the literature on Turkish and Turkish Culture books published by the Ministry of National Education and being used since 2019-2020 academic year. For this reason, the goal is to address activities related to listening skills, which are considered to be the most neglected among the four basic language skills (Brown, 1954, p.85). Because "listening is an important area not only for communication but also for learning, understanding, and developing mental emotional skills" (Güneş, 2014, s. 80).

The aim of this study is to examine the listening activities in Turkish and Turkish Culture books.

In the study, document review, one of the qualitative research methods, was used. The study group of the research consists of activities prepared for listening skills in a total of 8 Turkish and Turkish Culture Course books prepared for Turkish children abroad by the Ministry of National Education in 2019.

The books were examined in detail according to the criteria determined by the researchers. Books mostly contain symbols that indicate which language skill the texts are for. All texts with these symbols are included in the study. In addition to these, there are also activities that encourage the student to listen/watch even if it is indicated with a sign in the books. These activities were also analyzed within the scope of the study.

At the point of listening texts, number of words and identifying the voice categories, texts were reached with the help of QR codes and a written transcript was made manually.

It has been determined that the listening texts in the Turkish and Turkish Culture books examined within the scope of the study show different features. Therefore, the grouping of the texts was done firstly. Texts; listening text, listening and watching text, listening activity without QR codes, virtual tour activity, and other were gathered in five groups. In grouping, the following distinction is taken into account:

Listening text; They are texts that contain no visual elements, can only be understood by hearing, and have the QR codes in the book.

Listening and watching text; These are texts that contain visual elements and have the QR codes in the book.

Listening activity without QR codes; These are the activities that do not have a QR code in the book but lead to listening from a different source.

Virtual tour activity; are the activities that give the opportunity to examine the places closely and which are given with the symbol of listening in the books.

Other; these are activities that are not included in all these groupings and are given for listening skills in books.

Considering the eight books examined; it was concluded that the highest number of listening activities was included in the first book and the lowest number of listening activities was included in the third book. Of the eight common themes in the books, those who listened to the listening texts; It has been determined that there are themes of Gezelim Görelim (Let's Travel and See), and Sanat ve Edebiyat (Art and Literature). In addition, four of the books (1, 2, 5, and 6) have at least one listening text in each theme, while others (3, 4, 7, and 8) have no listening text in some themes.

It was seen that the texts for students' listening only included more in the first two books. Listening and watching texts were not included in the first book, but were mostly preferred in books 5, 7 and 8. Listening activities without QR codes are available only in three books (3, 6, and 7). Virtual tour activities were also found in only three books (4, 6, and 8). Activities in the other category are included in only two books (5, and 6).

The longest of the bare listening texts among all books are in the seventh book. These texts are over thirteen minutes in duration and contain more than a thousand words.